

Kvinne, kjenn din pensjon!

I dag er det nesten 25 år siden det for første gang var flere kvinner enn menn som fikk pensjon fra oss. Det er likevel mennene som samlet får mest i alderspensjon fra Statens pensjonskasse (SPK).

Statistikken for 2024 viser at de kvinnelige pensjonistene fremdeles er i flertall i SPK. Av omkring 280 000 personer som fikk utbetalt alderspensjon og AFP fra oss i fjor, er 130 000 menn og 150 000 kvinner. Om vi tar med etterlatte- og uførepensjonister, er det enda flere kvinner enn menn.

Totale utbetalinger, derimot, er betydelig høyere til mannlige alderspensjonister enn kvinnelige, med henholdsvis 9,6 milliarder kroner og 5,8 milliarder kroner (*tall for alderspensjon, AFP og særalderspensjon*). Store forskjeller, som vi ser.

I år har det kommet nye pensjonsregler for offentlig ansatte som er født i 1963 eller etter. Den nye pensjonen er fleksibel, og du kan jobbe så mye du vil ved siden av. Dette gjelder også den nye AFP-en, som ikke lenger er en tidligpensjon, men en livsvarig utbetaling som du får i tillegg til annen pensjon eller arbeidsinntekt.

Fleksibiliteten i pensjonssystemet krever samtidig litt mer av oss. Det viktigste rådet vi gir til både kvinner og menn, er å gjøre deg kjent med din egen pensjon. Sett deg inn i tallene dine – helst i god tid før pensjonsalderen. På samme måte som du sjekker forsikringer og lånerenter, bør du gjøre det til en vane å sjekke pensjonen din med jevne mellomrom.

Du som er medlem i SPK, kan gjøre dette ved å [logge deg inn og bruke pensjonskalkulatoren](#). Der kan du se opptjeningen din og hvor mye du får i pensjon og livsvarig AFP, og du kan prøve deg fram med ulike pensjonsaldre og tidspunkter for jobbslutt for å se hva det vil bety for deg i kroner og øre.

Tallene våre fra 2024 viser at det er litt flere menn enn kvinner blant medlemmene våre som sjekker opptjening og bruker pensjonskalkulatoren vår. For første gang i fjor målte vi over én million innlogginger på SPKs Min side. Omtrent 40 prosent av de kvinnelige medlemmene våre født i 1963 eller etter, logget seg inn én eller flere ganger. Blant menn i samme aldersgruppe var det 45 prosent som var innlogget i løpet av fjoråret.

Ikke den største forskjellen, men her er det rom for forbedring, damer! Ta grep om framtida di – logg deg inn, og gjør deg kjent med pensjonen din og valgmulighetene dine.

Ulik pensjonsalder for kvinner og menn

Når vi snakker om kvinnekamp, tenker vi ofte på lik lønn for likt arbeid. Men hva med rettferdig pensjon til alle? Den kampen har kvinnene før oss tatt.

Kjønnsroller og samfunnsforhold og hvordan dette har påvirket pensjonsordningene, avspeiles tydelig i SPKs over 100-årige historie. Allerede ved etableringen 1. juli 1917 foreslo regjeringen 65 års aldersgrense for kvinner og 70 år for menn. Rasende kvinner ville jobbe like lenge som mennene, og kjempet for samme pensjonsalder som dem – en kamp som først ble vunnet i 1956. Og kvinnene vant ikke fram av likestillingshensyn, men fordi det var bra for samfunnsøkonomien at kvinner sto i lønnet arbeid så lenge som mulig.

I begynnelsen var det enkene

Forløperen til SPK var «Den almindelige Danske enkekasse», etablert i 1775, som ble «Den norske Enkekasse» i 1814. Denne ordningen tvang embedsmennene til å betale inn penger til etterlattepensjon for sine ektefeller. Og siden yrkesgruppen utelukkende besto av menn (adjunkt Mathilde Schjødt ble utnevnt til den første kvinnelige embedsmann i 1906), var det hustruene deres som ble sikret.

Fram til 1917 måtte embedsmennene selv søke Stortinget om pensjon, og da fikk de så mye pensjon som Stortinget mente de fortjente. Beløpet var ofte ikke all verden, og derfor ble embedsmennene stort sett på sin post til de døde.

Bildetekst: Med telegrafen og telefonsentralene kom kvinnene inn i statlige stillinger. I dag er lærerne SPKs største medlemsgruppe, og årsaken til at kvinner er i flertall blant medlemmene. Foto: Arbeiderbevegelsens arkiv.

Så kom tjenestemennene

Før 1917 fantes det også noen tjenstepensjonsordninger for underordnede tjenestemenn, og blant disse dukket det etter hvert opp noen kvinner. Et av de største kvinneyrkene som fikk lovregulert pensjon var jordmødrene. Det skjedde allerede i 1896. Så kom sykepleierne, lærerne – og ikke minst telegrafdamene.

Men i motsetning til embedsmennene, som betalte inn til sine koner, betalte de underordnede tjenestemennene (og altså noen kvinner) inn til seg selv. 10 prosent av lønnen deres gikk til egen alderspensjon. Etterlatte fikk ikke et øre. Siden det fortsatt var sterk overvekt av mannlige tjenestemenn, og mennenes levealder var lavere enn kvinnenes, var det mange enker og barn som ble stående på bar bakke.

En ny trygghet

Etter flere utredninger og mange runder i Stortinget, ble ulike statlige ordninger altså samlet i Statens pensjonskasse i 1917. Den nye tjenestemannsordningen ga medlemmene rett til alderspensjon og invalidepensjon, og medlemmenes ektefeller og barn fikk rett til etterlattepensjon. Dette ble en forløper for folketrygden og innebar en ny trygghet, både for arbeiderne selv og familiene deres.

Vi snakker fortsatt om et samfunn hvor et mindretall av kvinnene var i lønnet arbeid. Men kvinnene kom. Vi fikk for eksempel stadig flere kvinnelige lærere og kontorfunksjonærer. Det medførte en del utfordringer for regelmakerne – særlig knyttet til etterlattepensjon.

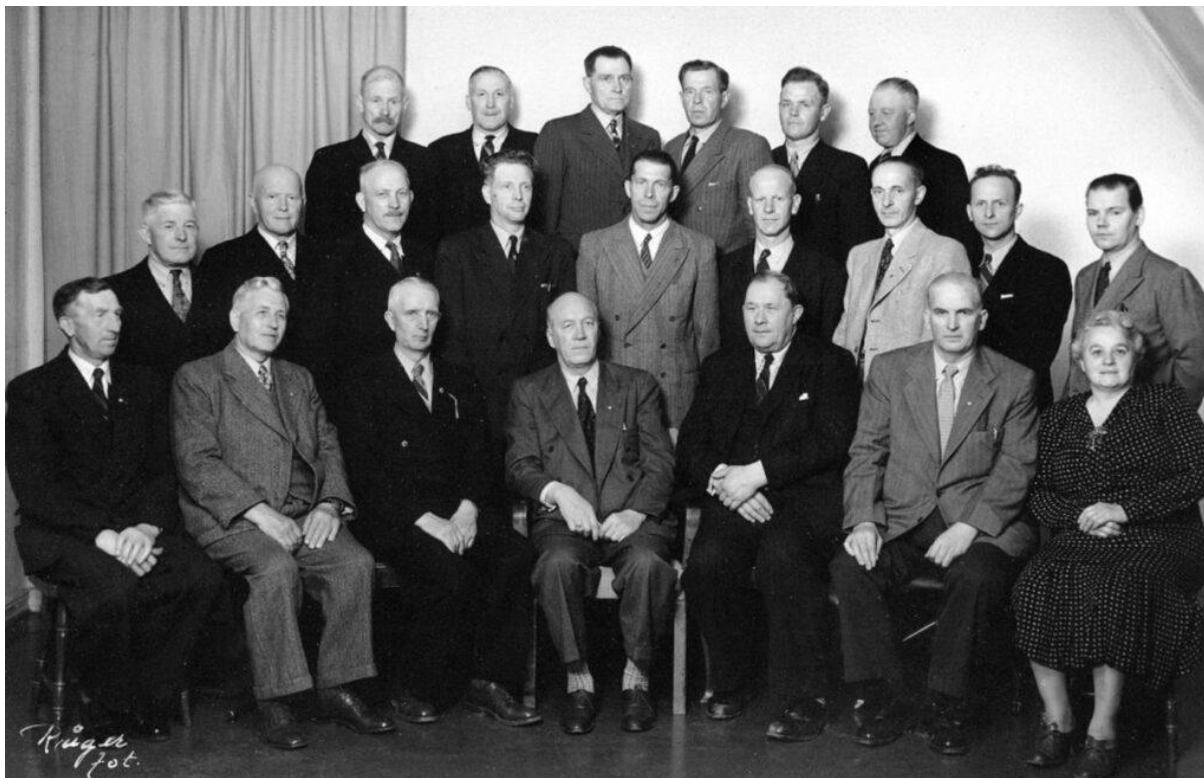
Gullenker og enkemenn

I fire år – fra 1917 til 1921 – var enker og enkemenn likestilt i den nye pensjonskassen, men i 1921 ble enkemannspensjonen behovsprøvd. Menn forsørget sine koner, og derfor trengte enkene etterlattepensjon. Skulle menn få enkepensjon måtte de bevise at de ble forsørget, og det var det ytterst få som kunne. Dette var naturligvis blodig urettferdig, sett fra et likestillingsperspektiv. Mange protesterte heftig, men politikerne var mer opptatt av økonomi enn av likestilling.

Antallet kvinner i arbeid økte. Det medførte samtidig at stadig flere enkemenn fikk rett til etterlattepensjon. Men om enkemennene skulle ha samme rettigheter som enkene, ville det bli dyrt. Etterlattepensjon til menn var derfor behovsprøvd helt til 1976.

Et annet langvarig stridsspørsmål var samordning av etterlattepensjon fra Statens pensjonskasse og egenopptjent pensjon. Samordning vil si at vi ser flere pensjoner under ett. Så justerer vi, oftest reduserer, den ene pensjonen, slik at det samlede beløpet ikke blir høyere enn en viss grense. Skulle etterlattepensjon og egenopptjent pensjon beregnes hver for seg? Eller skulle de sees i sammenheng, med følgen at samlet pensjon ble redusert – og i så fall redusert med hvor mye?

Etter flere rettsaker og mange politiske kamper, ble det slutt på samordningen for enkene. De fikk pensjon fra sine avdøde ektemenn, i tillegg til pensjonen de selv hadde tjent opp og betalt inn til. Vi fikk begrepet «gullenker». Men hva med enkemennene? Her så vi en av arbeidslivets såkalte «omvendte diskrimineringer». Full kjønnsnøytral etterlattepensjon fikk vi nemlig først i 2009, selv om regelverket riktig nok fikk tilbakevirkende kraft fra 1994.

Bildetekst: Norsk Arbeidsmandsforbund organiserte de fleste statlige arbeidere innen bygg og anlegg. Som vi ser, var det én kvinne: Selma Holmquist. Foto: Arbeiderbevegelsens arkiv.

Hvor like er vi i 2025?

Det er interessant å se hvordan historien om offentlig tjenstepensjon reflekterer utviklingen i samfunnet ellers. 2001 var det første året flere kvinner enn menn tjente opp til alders- og uførepensjon i Statens pensjonskasse. Likevel fikk mennene stadig mest utbetalt i samlet pensjon.

Samfunnsutviklingen har vært positiv for likestilling på flere områder, ser vi at det er fortsatt store forskjeller på pensjonsområdet. Som nevnt, er de kvinnelige medlemmene i overfall her i Statens pensjonskasse. Men likevel får de mannlige pensjonistene samlet flere milliarder kroner mer i pensjon fra oss.

Utover å oppfordre jenter, kvinner og damer til å tenke på pensjon hvis dere planlegger å bytte jobb eller gå ned i stilling, må vi gjenta rådet om å planlegge for pensjonisttilværelsen i god tid. Gjør det til en vane å logge inn og sjekke pensjonen din med jevne mellomrom.